ΑΔ1.113

Ζεστές Μνήμες

Του
Πανίκου Παιονίδη

Κάθομαι βολεμένος σ' ένα άνετο καθιστικό στο σαλόνι. Η θερμάστρα αντίκρυ μου με ζεσταίνει κι ο ήλιος από το πίσω παράθυρο που ανοίγει στη βεράντα προσθέτει κάπου- κάπου και τη δική του θαλπωρή όταν ξεπροβάλλει μέσα από τα σύννεφα. Το δωμάτιο τριγύρω μου είναι πλημμυρισμένο με μνήμες, πίνακες με αφιερώσεις από τους δημιουργούς τους, βιβλία με ζεστές υπογραφές, φωτογραφίες καλών φίλων κι εγώ στο κέντρο αφήνομαι στην παραζάλη που μου προκαλεί ο περίγυρος.

Οι μνήμες τρέχουν, μεταλλάσσονται. Αντίκρυ μου στο ράφι με τα βιβλία ορθώνεται μια φωτογραφία που με μεταφέρει στα παλιά. Η Ελλη εδώ με τη Νίκη Μαραγκού και στο κέντρο ο Εβγκένι Γεφτουσένκο. Στο πλάι ο ζωγράφος Γιώργος Σκοτεινός. Ολοι νεαροί, τα νιάτα λαμποκοπούν στα πρόσωπά τους. Είχαμε βρει χθες τη φωτογραφία καταχωνιασμένη, μας άρεσε, βρήκαμε κορνίζα, την τοποθετήσαμε και την βάλαμε σε ωωτεινό τοπίο.

Ηταν το καλοκαίρι του 1977 κι η επιμονή μας έπεισε τους Σοβιετικούς να παραχωρήσουν άδεια εξόδου στον Ποιητή, να έρθει στην Κύπρο. Θυμάμαι που όταν πήγαμε στο αεροδρόμιο να τον παραλάβουμε, ήταν εκεί κι ο Σοβιετικός Πρεσβευτής, που μόλις αντίκρισε τον Γεφτουσένκο να κατεβαίνει από το αεροπλάνο του λέει:

-Πώς, εσύ εδώ, χωρίς να ξέρω τίποτα;

Η απόφαση είχε παρθεί μόλις μια βδομάδα πριν σε συνέδριο συγγραφέων στη Σόφια και δεν πέρασε όπως φαίνεται από τις απαραίτητες γραφειοκρατικές διαδικασίες εκείνης της εποχής.

Ποιο πρόγραμμα επαφών να οργανώναμε; Επρεπε οπωσδήποτε να δει και τον Παύλο Λιασίδη, ν' αγγίξει τις ρίζες μας. Πήγαμε, λοιπόν στην Τσιακκιλερή, ο Παύλος άρρωστος, μας υποδέχτηκε όμως όλος ζωή, έπαιξε και το πιθκιαύλι του που το είχε εγκαταλείψει για κάποιο διάστημα, βγήκε όμως εκεί και η τραγική ιστορία της κόρης του, το πώς δηλαδή σκότωσαν οι Τούρκοι εισβολείς τον σύζυγό της όταν πήγε στο χωριό του, την Περιστερώνα ψάχνοντας να βρει τον γέρο πατέρα του που είχε παραμείνει εκεί. Στην Τσακκιλερή είχαν συγκεντρωθεί εκείνη την ημέρα τα πιο σημαντικά, ο Γεφτουσένκο το έβλεπε αυτό, ένιωθε την ανάγκη να αντιδράσει. Κατευθυνθήκαμε προς την Αγία Νάπα όπου μας περίμενε ο ζωγράφος Γιώργος Σκοτεινός, περάσαμε από τη Δερύνεια όπου έκανε τη βόλτα της η Νίκη Μαραγκού με την κορούλα της, τις πήραμε μαζί μας και στη βεράντα του σπιτιού του Σκοτεινού βγήκε η φωτογραφία. Εκεί, στο στούντιο, το πλημμυρισμένο με τους πίνακες του «Κύκλου της Καταγγελίας» του Σκοτεινού, γράφτηκε και το ποίημα «Περιστερώνα» που μεταφράστηκε την ίδια κι όλας νύχτα και την επομένη απαγγέλθηκε στο φεστιβάλ ποίησης στη Λευκωσία και τη μεθεπομένη δημοσιεύτηκε πρωτοσέλιδα σε όλες τις εφημερίδες του νησιού. Ηταν το πρώτο ποίημα ξένου ποιητή που είχε γραφτεί για την εισβολή.

Σχετικά με την «Περιστερώνα» θα ήθελα να αναφέρω και μια εντελώς καινούργια ιστορία. Πρόσφατα, σε μια από τις κυριακάτικες λογοτεχνικές συναντήσεις μας στη Λεμεσό, αναφέρθηκε ότι ο Μάριος Τόκας είχε μελοποιήσει την «Περιστερώνα» και την είχε παρουσιάσει σε μουσικές εκδηλώσεις στην Αθήνα. Την ανακοίνωση έκανε ο Μίμης Σοφοκλέους, στενός φίλος τότε του Μάριου και μέλος της ορχήστρας του... Κι ο Μίμης άρχισε να το τραγουδά με όλο και πιο δυνατή φωνή. Το θυμόταν ολόκληρο κι ας πέρασαν από τότε 35 χρόνια. Μείναμε άναυδοι όλοι εμείς οι άλλοι. Εκείνο το πρωί είχε ληφθεί η απόφαση: Ο Μίμης να καταγράψει σε νότες το τραγούδι με τη βοήθεια κάποιου φίλου μουσικού και να προσκαλέσουμε στο νησί τον ποιητή όταν θα εκτελεστεί δημόσια το έργο.

Ο Γεφτουσένκο βρίσκεται τώρα στην Αμερική, στην Τούλσα της Οκλαχόμα, όπου διδάσκει στο Πανεπιστήμιο. Η σύζυγός του η Μάσια εργάζεται ως γιατρός. Σε τηλεφωνική επικοινωνία που είχαμε μού είπε ότι έχει κάποια προβλήματα με τα πόδια του, σχεδιάζει όμως ένα ταξίδι στην Ιταλία. Διατηρεί πολύ στενές σχέσεις με τους Ιταλούς συγγραφείς, που τον είχαν προτείνει μάλιστα για το βραβείο Νόμπελ.

Τη διεθνή απήχηση του Γεφτουσένκο την είχαμε ζήσει από πρώτο χέρι στη Νέα Υόρκη όπου είχαμε βρεθεί για μια περίοδο τη δεκαετία του 1990. Μας είχε καλέσει στον ΟΗΕ όπου είχε οργανωθεί βραδιά αφιερωμένη στην ποίησή του κι είχαμε ακούσει αξιόλογους κριτικούς να μιλούν για το έργο του. Είχαμε μαζί του γιορτάσει επίσης κάποια γενέθλια στο καλλιτεχνικό στέκι «Κορνήλια» στο Γκρήνουιτς Βίλλεντζ και τον φιλοξενήσαμε στο σπίτι μας σαν ακριβό ξένο, προσφέροντάς του τραχανά, που τον λατρεύει γιατί κάτι τέτοιο του έφτιαχνε η γιαγιά του στη Σιβηρία στα παιδικά χρόνια.

Μαζί με τον Ζένια (όπως τον λένε οι φίλοι του) Γεφτουσένκο είχαμε περάσει και ένα αξέχαστο τριήμερο της Ημέρας των Ευχαριστιών στο σπίτι του Κύπριου καθηγητή Τζελάλ Καντίρ στην Οκλαχόμα. Ηταν εξαιρετικά ενδιαφέρουσες εκείνες οι μέρες, και από ανθρώπινης και από καλλιτεχνικής πλευράς. Ο Ζένια εκείνες τις ημέρες τελείωνε το μυθιστόρημά του, όπου έμπαζε τις εμπειρίες του από τη ζωή της σοβιετικής πατρίδας που μόλις είχε καταρρεύσει. Συζητούσαμε, θυμάμαι, τον τίτλο του νέου του βιβλίου «Μην πεθάνεις πριν από τον θάνατό σου» και μας είχε διαβάσει κι ένα απόσπασμα πλάι στο αναμμένο τζάκι. Εκεί σκιαγραφούσε την προσωπικότητα του Γκορμπατσώφ ο οποίος αργότερα, όταν κυκλοφόρησε το βιβλίο το είχε επαινέσει. Το βιβλίο αυτό κυκλοφόρησε και στην Ελλάδα, με κάποια μεσολάβηση δική μας.

Η φωτογραφία με τον Ζένια στο κέντρο, νεαρό, με κοντό παντελόνι, συνεχίζει να με κοιτάζει από το ράφι απέναντι. Τριγύρω στο σαλόνι που με φιλοξενεί, βροχή οι ερεθισμοί. Από τους πίνακες που ανεβαίνουν σε σειρές μέχρι την οροφή, από τα βιβλία που είναι στοιβαγμένα στα ράφια, από τις φωτογραφίες, πλήθος φωτογραφιών, οι φίλοι αυτοπροσώπως. Συνειδητοποιώ ότι όλοι αυτοί οι ερεθισμοί περιμένουν τη στιγμή που θα τεθούν σε εγρήγορση.

Λεμεσός 18 Ιανουαρίου, 2013

Περιστερωνα

Ποίηση: Εβγκένι Γεφτουσένκο
Μετάφραση: Ελλη Παιονίδου

Ω ομορφιά, στα δυο τεμαχισμένη
σπαρταρούσες, ξεψυχούσες –
Αφροδίτη βιασμένη
κάτω από τα βαριά κορμιά των
τούρκικων των τανκς.
Μα δεν χάνεται ποτές η ομορφιά,
ακόμη κι η ομορφιά η βιασμένη,
είναι αγνή μπροστά στον εαυτό της,
είναι αγνή και στο θεό μπροστά.
Μιλήστε, χαμένα εσείς χωριά,
μιλήστε εσείς, ρίζες ξεριζωμένες,
μιλήστε, εικόνες ποδοπατημένες
μιλήστε εσείς νηστιές σβησμένες,
που δεν τις άναψε κανείς, τρίτη
χρονιά.
Μιλήστε, κούνιες δακρυσμένες
που τρία χρόνια δεν κουνήσατε
παιδιά.
Μίλα, καταυλισμέ Τσακκιλερή,
μ' αυτή την πέτρινη, την τραγική
μορφή.
Καταυλισμέ, θυμάσαι; Ανθρωποι
έσπερναν λιοστρόφια
από σποράκια που έμειναν ατόφια,
τυχαία, σε κάποια τσέπη κάποιου,
εκεί.
Σπόροι από μια ελπίδα μυστική
να ξαναβρούνε τα κλεμμένα.
Να, τα λιοστρόφια ορθώθηκαν
ψηλά,
λύγιζαν το κορμί τώρα βαριά,
έστρεφαν τα πρόσωπά τους
λυπημένα από τον ήλιο.
Στα κεφάλια τυλιγμένα έχουν
μαντήλια
κίτρινης φωτιάς- ίδιο φωτοστέφανο
της Κύπρου
Τα λιοστρόφια με κεφάλια
στριμωγμένα
μες το πλήθος σαν μέσα σε
ολονυχτία
πίσω κοιτάζανε με νοσταλγία,
πίσω, στων σπόρων την πατρίδα.
Κοιτάζανε: Στο χώμα εκεί,
στην άκρη που ρούφηξε το τόσο
τους το δάκρυ
γυναίκες βλέπαν μαυροφορεμένες,
λουλούδια κόκκινα, λουλούδια που
είναι μικρά μνημεία για τους
ξεριζωμένους
- ώ, ομορφιά, πόσο είσαι
παντοδύναμη
- μεσ' την ανήμπορή σου την
αδυναμία
- βοήθεια περιμένοντας από την
ομορφιά
- οι άνθρωποι ομορφαίνουνε κι
αυτή τη δυστυχία,
- κι αυτή τη δυστυχία.
Πόσο μου είναι οδυνηρό στο σπίτι
Του πρόσφυγα ποιητή.
Πώς να σκεπάσεις με λουλούδια τη
δυστυχία,
πώς μπορείς; Παύλο, μια και δεν
φτάνουν την τραυματισμένη σου τη
γης οι επίδεσμοί σου, στηρίξου για
να κρατηθείς
στην πονεμένη σου φλογέρα,
αχ, τη φλογέρα σου,
του δακρυσμένου κήρυκα του
καλαμιώνα,
που δεν σε φτάνει από τα σύνορα
εκεί πέρα.
Η κόρη σου, σαν από άλλο κόσμο,
να παραμιλά Περιστερώνα,
Περιστερώνα.
Κάπου στο χωριό που 'χει
περιστεριού μορφή
κάτω εκεί από τη γη
είναι σκοτωμένος,
ο αγαπημένος.
Στον τάφο του, όμως, να ρίξει δεν
μπορεί
ούτε λουλούδι πάνω από τις
ξιφολόγχες.
Από τις δυνάμεις της είναι πάρα
πάνω αυτό,
οι ερπύστριες κύκλωσαν το τρακτέρ
το ειρηνικό,
ούρλιασαν, κύλησαν στο χόρτο το
καμένο,
το ματωμένο, ώ στάρι,
πώς δεν τον έκρυψες στα σπλάχνα
σου βαθειά,
στάρι, που εκείνος σ' έσπειρε... Και
πάει.
Ο δολοφόνος χάθηκε παράνομα,
κρυφά.
Περιστερώνα, Περιστερώνα.
Τινάζεται το βογγητό της,
φτερουγίζει σαν περιστέρι.
Μα δεν μπορεί να βρει
περιστερώνα.
Κύπριοι πρόσφυγες-παντοτινή
ντροπή
για όλο τον κόσμο και όλοι αυτοί,
που δεν νιώθαν ντροπή, νάναι
καταραμένοι και νυν και αεί.
Υπάρχουν κι άλλου είδους
πρόσφυγες-ξεδιάντροποι πολύ:
Πρόσφυγες από την αλήθεια προς
το ψέμα,
πρόσφυγες προς την αδιάφορη
ευγένεια,
πρόσφυγες προς τη γαργαριστή τη
μουσική,
πρόσφυγες στο ποδόσφαιρο, στην
άνετη ζωή,
πρόσφυγες στις πομπώδεις
συνεδρίες.
Κιοτήδες πρόσφυγες-δραπέτες της
κοινής τους συφοράς,
μα τι θα γίνει αν δεν ξυπνήσει
η ανθρωπότητα, αν δεν βογκήσει
με βογκητό πιο δυνατό από της
καμπάνας το σκοπό
για τον αγώνα; Περιστερώνα,
Περιστερώνα!
Ακούτε; Κάτω από το τανκ βογκά η
εικόνα
Περιστερώνα, Περιστερώνα!

3 Ιουλιου 1977